

Karsten Kynde

Om skakter

Replik til en duplik, d. 26. oktober 2015.

Tak til Poul Behrendt for to artikler om synoptisk udgivelse, nemlig "Dobbeltekstensen" i *Kritik 210*, hvor han fremsætter forslag om en synoptisk udgave af Karen Blixens / Isak Dinesens *Vinter-Eventyr / Winter Tales* på dansk og på engelsk samt "Genetisk kritik" i *Kritik 214*, hvor han i en duplik til Johnny Kondrup beskæftiger sig med *Søren Kierkegaards Skrifter*, mere specifikt den elektroniske version *SKS-E*. Sagen er at det ved flere lejligheder er blevet lovet at *SKS-E* skulle indeholde sådanne synoptiske gengivelser af Kierkegaards førstetryk mod hans manuskripter og eventuelle senere tryk. Løftet er beklageligvis aldrig indfriet. Som elektronisk redaktør af *SKS* har jeg imidlertid udbredt mig om hvordan en sådan synoptisk udgave kunne realiseres, hvad Behrendt i et par tilfælde citerer.

Foranledningen til nærværende replik er ikke et ønske om at gå ind i Behrendt og Kondrups faglige diskussion om tekstbegrebet, men at give læseren et lidt mere udførligt billede af den foreslåede teknik. Samtidig er jeg jo henrykt over at have fundet en læser.¹

I det følgende omtales en udgave, version eller variant af et værk som horisontal, teksten opfattes som én lang vandret række af bogstaver, tegn og mellemrum, også kaldet et tekstlag. Der kan eksistere flere tekstlag, fx en første- og andenudgave af samme værk. Til at sammenholde sådanne horisontale lag indfører vi begrebet en *skakt*, en datastruktur som 'vertikalt' forbinder lagene dér hvor de 'hører sammen', dvs. dér hvor den engelske tekst oversætter den danske (eller omvendt), eller dér hvor der findes et sammenfald af tekst. Begrebet skakt blev først fremsat af mig i et konferenceindlæg i 1998² og senere uddybet i "Synoptiske udgaver" (se note 1).

Skakter udpeger altså lighed, og er der tale om fortløbende, stort set enslydende tekster som en før-

ste- og en andenudgave eller en renskrift og det påfølgende tryk, kan man ideelt set klare sig med én skakt i begyndelsen af teksterne. I en elektronisk udgave kan man derefter køre et sammenlignings- eller kollationsprogram på de sammenkædede lag. Dette er hvad jeg har realiseret i en elektronisk udgivelse af fem udgaver af Henrik Pontoppidans *Det forjættede Land*.³ Her har jeg anbragt en skakt for hvert nyt kapitel, fordi Pontoppidan gennemgående er meget trofast over for sin kapitelinddeling; lige bortset fra når han flytter større dele, som når fx Hansted og frøken Ragnhilds diskussion om "nervesympati" vanderer fra *Det forjættede Land*, III bog, kap. 5 i 2. udgaven til kap. 8 i 3. udgaven.⁴

At udpege lighedspunkter bliver selvsagt mere kompliceret når det drejer sig om udkast, kladder og andre manuskripter, hvis tekst kun delvist hænger sammen og kun bærer svag lighed med den færdige, trykte tekst. Hos Kierkegaard gennemførte vi et pilotprojekt med hans korte værk *Forord*.⁵ Her søgte vi at sammenkæde Kierkegaards sammenlignelige alinea, men indimellem var også denne enhed for stor. Fx skriver Kierkegaard i et udkast (i *SKS* kaldet ms. 1): "Forstanden staaer stille, Phantasien løber med Liimstangen". Udtrykket indgår i en lovprisning af ægteskabet, som Kierkegaard derpå fortryder. Men udtrykket er tilsyneladende så godt at det *skal* bruges. Så han prøver igen, nu i ms. 2, hvor det indgår i en scene hvorunder jeg-personen spiser ragout med sin kone. Også hele denne scene udgår imidlertid af *Forord*, mens den oprindelige sammenhæng dukker op i *Stadier paa Livets Vei*, som Kierkegaard udgiver året efter.⁶

Et udgangspunkt for denne model er med andre ord at alle manuskripter transskriberes i deres helhed og bringes i det der er blevet kaldt et positivt variantapparat. Den der vil læse ragoutscenen, kan på

denne måde læse sig frem i det relevante horisontale lag, nemlig ms. 2.⁷ Som man også kan forstå, er anbringelsen af skakterne en filologisk-faglig ikke helt banal opgave.⁸ Dette i modsætning til kollationen af lagene, som herefter kan foregå maskinelt.

Det samme princip styrer en nyere udgivelse, *Samuel Beckett Digital Manuscript Project* eller beckettarchive.org (fra 2011): “each sentence or segment that made it into the base text is preceded by an icon [...] by clicking on the icon [...] its composition history can be viewed in vertical juxtaposition.”⁹ Herfra kan man maskinelt sammenligne versionerne med et program, *CollateX*. I beckettprojektet hedder det ‘vertikal juxtaposition’ eller ‘teleoversion’, det er det jeg kalder en skakt.¹⁰

Karsten Kynde, f. 1950.

Cand. scient., datalog, elektronisk redaktør på *Søren Kierkegaards Skrifter* 1994-2012

(Endnotes)

1 Behrendt citerer mig – korrekt – for at mene at udgiveren måske er den eneste interesserede læser af en synoptisk udgave. Udtalelsen tog sigte på at en synoptisk udgave ikke nødvendigvis opererer med begrebet grundtekst, men at den kan være en hjælp for en udgiver til systematisk at edere en valgt grundtekst for en traditionel udgave. Karsten Kynde: “Synoptiske udgaver i elektronisk form” i Pia Forsell og Rainer Knapas (red.) *Varianter och bibliografisk beskrivning*, Helsingfors 2003, http://nncedit.org/vol/nne_vol_5.pdf, s. 109 (herefter: “Synoptiske udgaver”)

2 “Interconnecting Textual Layers” i *ALLC/ACH '98 conference abstracts*, Lajos Kossuth University, Debrecen 1998, <http://kynde.etxt.dk/allc-ach.98.htm>

3 Henrik Pontoppidan: *Det forjættede Land*, udg. af Esther Kielberg og Lars Peter Rømhild, elektronisk tilrettelagt af Karsten Kynde, København 1997, indlagt cd-rom. En udgave tillempet nettet findes på <http://etxt.dk/pontoppidan/dfland/dfland.htm>

4 Skakten findes i <http://etxt.dk/pontoppidan/dfland/skakt/dfl/iii/skt08.htm>. Se en kollation i <http://etxt.dk/pontoppidan/temp/21353138.2sp.htm>

5 Nicolaus Notabene: *Forord. Morskabslæsning for enkelte Stænder efter Tid og Leilighed*, Kjøbenhavn, 1844, i *Søren Kierkegaards Skrifter*, København, 1997, 4, s. 465, <http://sks.dk/F/txt.xml>. Pilotprojektet kan ses på <http://etxt.dk/kierkegaard/sks-e-2004/F/txt.htm>; tryk på et sidetal og tilvælg ‘skakter’. Ved hvert af de “elevatorkoner” der derved fremkommer, kan man finde en skakt. Symbolet <> i skakten henviser til en kollation af to tilstødende lag; denne kollation er foretaget automatisk, anbringelsen af skakten ikke. Et skærmbillede findes i Johnny Kondrup: *Editionsfilologi*, København, 2001, s. 458-459

6 *Stadier paa Livets Vei. Studier af Forskjellige*. Sammenbragte, befordrede til Trykken og udgivne af Hilarius Bogbinder, Kjøbenhavn, 1845, i *SKS* 6, s. 88, <http://sks.dk/SLV/txt.xml>. Tilfældet er mere detaljeret beskrevet i “Synoptiske udgaver”, s. 105-107 under overskriften: “Et mere kompliceret eksempel”

7 Det er derfor ikke helt rigtigt når Behrendt skriver at man “kun [kan] indfange en brøkdelen af hvad der foregår i den modsatte retning, dvs. under tilblivelsen af et Kierkegaard-manuskript, hvor talrige passager fravælges af forfatteren”. “Genetisk kritik”, s. 162, spalte 1

8 De er ikke automatisk anbragte som Behrendt skriver og tilføjer at der ikke er sikkerhed for “om der bor nogen varianter på etagen”, “Genetisk kritik”, s. 163, spalte 2. Da skakten udpeger ligheder, er der ganske rigtigt ikke sikkerhed for varians lige her; Behrendt synes at antage at der er tale om udpegning af varians som i et traditionelt negativt variantapparat

9 <http://www.beckettarchive.org/manual.jsp>, 3.1 “Sentences/Segments”

10 Fx i *Stirrings Still*, [http://www.beckettarchive.org/demo/SStanscriptions.htm?text=teleoversionsentence&id=\[0007\]](http://www.beckettarchive.org/demo/SStanscriptions.htm?text=teleoversionsentence&id=[0007]). Der er tale om en demo; den fulde version er tilgængelig mod subscription eller via Det Kongelige Biblioteks fjernadgang <http://www.beckettarchive.org.ep.fjernadgang.kb.dk>